

Bosrand langs de Amerongse Bovenpolder.

foto's Fabrice Ottburg

Multifunctioneel bos in de jaren twintig van deze eeuw

Past het begrip nog bij deze tijd?

Multifunctioneel bos is een begrip dat in de wereld van beleidmakers en beheerders veel en graag wordt gebruikt. Het geeft velen een goed gevoel. Maar wat betekent het heden ten dage? Welke functies moeten welk gewicht krijgen? Kunnen we na een paar decennia geïntegreerd bosbeheer vaststellen dat houtoogst, recreatie en natuur echt combineerbaar zijn? Op initiatief van de Coalitie Bos & Hout heeft een groep bosexperts tijdens een boswandeling gediscussieerd over het begrip multifunctioneel bos.

— Vincent Lokin (Arboribus Silva)

> We wandelen in het Amerongse Bos, op de zuidflank van de Utrechtse Heuvelrug, op een relatief rijke zandgrond. Het bos is aangelegd in opdracht van de heren van Kasteel Amerongen, dus het is al honderden jaren bos. De eerste eeuwen was het een eikenhakhoutbos. In de jaren dertig van de vorige eeuw is het op enen gezet en omgezet in een spaartelgenbos. Sindsdien is het bos veel diverser geworden met berk door spontane vestiging, beuk door natuurlijke verspreiding vanaf de aangeplante beukenlanen en grove den door aanplant in kleine opstanden. Het bos is een bezit van het Utrechts Landschap en de laatste decennia door Simon Klingen geïntegreerd beheerd, dus met aandacht voor biodiversiteit, recreatie en houtproductie.

We maken een ontspannen en informele wandeling, waarbij Simon Klingen een toelichting geeft op de steeds variërende opstand en de manier waarop hij die heeft beheerd. Onderweg zijn drie stops, waarbij gespreksleider Anne Reichgelt een vraag voorlegt aan de deelnemers. Hoewel bos veel meer functies heeft, zoals klimaat,

water, hittestress en fijnstofinval, ligt de focus van de vragen op biodiversiteit, recreatie en houtproductie.

De deelnemers aan de boswandeling:

Wouter Delforterie (Provincie Gelderland)
Harrie Hekhuis (Staatsbosbeheer)
Gera op den Kelder (Stichting Probos)
Simon Kligen (Klingen Bomen)
Harry Koenders (LNV, co-projectleider Bossenstrategie)
Vincent Lokin (Arboribus Silva)
Hanneke van Ormondt (Urgenda)
Rob Philipsen (Gemeente Epe)
Anne Reichgelt (toentertijd Stichting Probos)
Jan Rots (Bosgroep Zuid Nederland)
Renske Terhürne (Geldersch Landschap & Kasteelen)
Sander Turnhout (SoortenNL)

Is recreatie een probleem?

We trappen af met een vraag over de invloed van recreatie op de natuurfunctie van bos. Recreatie lijkt vaak goed combineerbaar met de andere functies, mits het met mate gebeurt. Een grote parkeerplaats en veel wandel- en mountainbikepaden hoeven niet erg te zijn als de omvang van de bosvakken groot genoeg is. En als er voldoende bosoppervlak zonder paden is, zijn er ruimte voor wild en ontwikkelruimte voor kwetsbare bomen en planten. De gedeelde ervaring is dat recreanten vaak meer last van elkaar hebben dan dat de natuur last van hen heeft. Vooral rustzoekers ergeren zich snel aan te veel mederecreanten.

Om de bezoekersstroom beperkt te houden, moet een terreinbeheerder grenzen stellen aan de 'pretparkisering' van het bos. Een belangrijke les daarbij is: terugdraaien is moeilijker dan weggeven. Op plekken waar overlast van recreanten wordt ondervonden, is achteraf gezien te laat 'nee' gezegd.

De samenstelling en kwaliteit van het bos is voor veruit de meeste recreanten niet doorslaggevend, zo is de ervaring van de deelnemers aan deze wandeltocht. Maar de groep mensen die wel komt voor de

natuurwaarden groeit wel, is de stellige overtuiging. Deze mensen willen dan wel weer het liefst geen andere bezoekers tegenkomen en ook geen menselijke ingrepen zien. Wouter Delforterie stelt dat dit te maken heeft met een behoefte aan wilderniservaring en aan plekken waar de mens niet aanwezig is. Het gaat daarbij niet alleen om het 'niet zien' van beheeringrepen, maar ook om 'weten' dat er daadwerkelijk geen beheeringrepen plaatsvinden. Deze romantische denkwijze is belangrijk om rekening mee te houden bij discussies over bomenkap.

Past houtoogst in een bos met natuur?

Om deze vraag te beantwoorden moet eerst duidelijk zijn wat de definitie van natuur is. Het Nederlandse natuurbeleid is gebaseerd op twee concepten: (1) spontane ontwikkeling, dus met zo min mogelijk menselijke invloeden en (2) rijk aan soorten oftewel biodiversiteit. Sander Turnhout benadrukt dat biodiversiteit meer is dan soortenrijkdom. In de Conventie voor Biologische Diversiteit is wereldwijd afgesproken dat het bij biodiversiteit gaat om alle verscheidenheid aan leven binnen soorten, tussen soorten en tussen de ecosystemen waartoe ze behoren (figuur 1). Voor een antwoord op de vraag of de natuurfunctie combineerbaar is met recreatie en houtoogst is het natuurlijk van belang om te weten welke interpretatie van natuur leidend is.

Voor een optimale biodiversiteit is verscheidenheid essentieel. Grote homogene opstanden van dezelfde leeftijd hebben weinig diversiteit, en dit bostype komt gelukkig steeds minder voor in Nederland. De recente grootschalige sterfte van gewone es (essentaksterfte) en fijnspar (letterzetter) heeft dit proces versneld. Deze calamiteiten hebben aangetoond dat ook beheerders die een groot belang hechten aan houtproductie – en voorheen kozen voor homogene opstanden van snelle groeiers – er goed aan doen om risico's te spreiden.

De integratie van de functies natuur en hout is een kwestie van verhoudingen. Immers, in ieder bos groeien de bomen. Maar of en wanneer en hoeveel hout je eruit haalt, is een keuze van de beheerder. In ieder bos, zo vinden de deelnemers, is sprake van natuur, zelfs in gelijkjarige monoculturen. Ook in homogene fijnsparbossen komen zeldzame paddenstoelsoorten voor die voor de Mycologische Vereniging aanleiding zijn om beheerders te vragen fijnsparbossen vooral niet te kappen. De labels 'natuurbos' en 'productiebos' zijn daarom misleidend, vindt deze groep deskundigen. Een natuurbos is een multifunctioneel bos met een accent op natuur en bij een productiebos ligt het zwaartepunt op houtproductie. In beide bostypen zullen de meeste recreanten een goede tijd hebben, als het maar groen is!

Is vlaktegewijze verjongingskap slecht voor de natuur- en recreatiefunctie?

Deze vraag wordt besproken aan de rand van een kapvlakte van ongeveer een halve hectare in een lager gedeelte van het bos. Op de kapvlakte staan inmiddels vele honderden beuken, berken en Europese lariksen. Er staan ook enkele kersen tussen; deze zijn aangeplant met het oog op diversificatie.

Er ontstaat een discussie over de impact van de zon op de bosbodem, vooral voor de CO₂-uitstoot die dat oplevert. De bodem is na de kap inderdaad tijdelijk nauwelijks begroeid geweest, maar vanwege de gunstige omstandigheden zal al snel een snelgroeende en dichte nieuwe generatie bomen ontstaan. Die zullen juist in verhoogd tempo CO₂ vastleggen. De vorm van de kapvlakte kan de invloed van de zoninval en dus de oxidatie beperken. Een vierkant blok is doorgaans meer aan zon en wind blootgesteld dan een goedgekozen en langgerekt vlak.

Een verjongingskapvlakte van een halve hectare past volgens de deelnemers in de natuurlijke dynamiek van het bos. In en aan de randen van dit soort vlaktes ontstaan biotopen voor soorten die in een permanent bos nauwelijks een plek vinden, zoals de nachtzwaluw en zandbijsoorten. Dan volgt de onvermijdelijke vraag of – als dit hoort bij de natuurlijke bosdynamiek – we niet beter kunnen wachten tot

Overzicht vanuit de bosrand op de Utrechtse Heuvelrug over de Amerongse Bovenpolder.

de natuur zelf een vlakte creëert, bijvoorbeeld als gevolg van een flinke storm. Dat zouden we kunnen doen, maar als een efficiënte houtoogst hetzelfde effect heeft, mag dat best de reden zijn voor het creëren van een kapvlakte.

Als kapvlaktes met beleid en aandacht zijn gemaakt, kunnen ze goed zijn voor de biodiversiteit. Ook kunnen de kapvlaktes mogelijk evenveel bijdragen aan CO₂-vastlegging als het geoogste hout gebruikt wordt in toepassingen waarbij de CO₂ langdurig wordt vastgelegd. Voor recreatie en beleving geldt eveneens dat kapvlaktes een positieve bijdrage kunnen leveren. De locatie van dit gesprek toont aan dat een goed neergelegde kapvlakte gunstig is voor de beleving. Met kapvlaktes kunnen contrasten en doorkijkjes ontstaan die wandelaars als aangenaam ervaren. Maak daarom geen vierkante blokken met scherpe overgangen naar het omliggende naaldbos: die geven geen prettige aanblik.

Ten slotte, een verjongingsblok draagt bij aan de vitaliteit op de langere termijn, hoewel daarvoor ook andere methoden bestaan. De keuze hangt af van de doelstelling van de bosbeheerder.

Hamvraag

Na afloop van de wandeling concluderen de deelnemers dat het begrip 'multifunctioneel bos' na dertig jaar nog steeds hanteerbaar is. Wel verandert het begrip in de tijd. We zien dat nieuwe functies als CO₂-vastlegging en klimaatadaptatie invloed hebben op de balans tussen de traditionele bosfuncties biodiversiteit, recreatie en houtproductie. Hoe die balans eruitziet, verschilt per bosgebied en is sterk afhankelijk van de persoonlijke keuzen van de bosbeheerder. En dat is prima, want al die verschillende keuzen dragen bij aan de diversiteit van het Nederlandse bos. Zo ontstaan gebieden waar wordt ingegrepen, bijvoorbeeld kapvlaktes, en gebieden waar de mens van afblijft.

Wat in dertig jaar ook is geleerd is dat de maatschappij contact wil met de bosbeheerder en inzicht wil krijgen in de afwegingen die hij of zij maakt. Het is vaak lastig om een duidelijke uitleg te geven. Een gemiddelde recreant beschikt niet over de nodige gebiedskennis en basiskennis over bos en bosontwikkeling. Een pasklare oplossing voor dit dilemma is er niet, maar in de discussiegroep is een brede consensus dat direct contact sowieso goed werkt: door kennisdeling neemt het begrip en het vertrouwen toe.<

vincent@arboribussilva.nl

ADVERTENTIE

BORGMAN | BEHEER ADVIES

Toegewijd partner voor bos, natuur en landschapsbeheer

- Beheerplanning & Bosinventarisatie
- Blessen & Houtmeten
- Boomveiligheidscontrole
- Houtverkoop & Bosexploitatie
- Flora & Faunachecks
- Natuurbrandpreventie
- Klimaatlim bosbeheer
- Remote Sensing, UAV & Advanced GIS

Uw adviseur voor de beheerpraktijk!

(0317) 76 90 45
info@borgmanbeheer.nl
borgmanbeheer.nl

Een deel van het Amerongse Bos op de overgang naar de Lek kernemrkt zich als een hellingsbos.